

Výzvy k inovácii pastorácie manželstva a rodiny vyplývajúce zo situácie rozvedených a znovuzosobášených*

Ladislav Csontos

V minulosti sa v živote mnohých katolíkov na Slovensku vyvinulo zvláštne chápanie sviatostí kresťanskej iniciácie, podľa ktorého sú akými vecami či automatmi, ktoré zabezpečujú človekovi spásu. Starí rodičia dnes často majú pred sebou ako jediný cieľ, len aby vnúčatá mali krst, prvé sväté prijímanie a birmovku, keby sa chceli sobášiť v kostole, my im chceme dať všetko. Často to rozličným spôsobom vynucujú od svojich detí pre dobro svojich vnúchat. Zabúdajú pri tom na dôležitú skutočnosť, že krst sa vysluhuje vo viere krstenca alebo jeho rodičov, či iných, ktorí sa zaväzujú poskytnúť pokrstenému dieťaťu potrebnú náboženskú výchovu.¹ Podobne častý je prípad rodičov, ktorí síce prihlasujú svoje deti na vyučovanie náboženstva v škole, no doma vieru nežijú, nemodlia sa, ani v nedeľu nechodia na svätú omšu a vôbec nemajú účasť na živote farského spoločenstva. Tak sa stáva, že ich deti prejdú prípravou na prijatie sviatostí kresťanskej iniciácie, na prvé sväté prijímanie, sviatosť zmierenia a sviatosť birmovania, no po ich prijatí zostávajú na periférii kresťanského života a už ďalej nežijú sviatostným životom. Tento scenár sa opakuje i pri uzatváraní sviatostného manželstva, keď rodičia a starí rodičia mladých do neho tlačia, no sami snúbenci neprejavujú vlastný záujem a nechápu podstatu sviatostného manželstva. Pre mnohých je dôležité to, že sobáš v kostole je krajší ako na úrade. Na to, že sviatosti kresťanskej iniciácie a sviatostné manželstvo sú vvedením do

* Štúdia je výstupom z projektu: APVV-15-0189 „Vybrané faktory pro-rodinnej stratégie a podpora stabilnej rodiny v multikulturálnom prostredí“.

¹ Kňaz sa pri krste detí pýta: „Milí rodičia, žiadate krst pre svoje dieťa. Tým beriete na seba povinnosť vychovávať ho vo viere, aby potom zachovávalo Božie prikázania a milovalo Pána Boha a svojho blížneho, ako nás o tom poučil Kristus. Ste si vedomí tejto povinnosti?“ Po kladnej odpovedi rodičov: „Áno.“ pokračuje otázkou: „A vy, krstní rodičia, máte pomáhať rodičom plniť túto povinnosť. Ste ochotní im v tom pomáhať?“ Po kladnej odpovedi a prijatí záväzku vychovávať dieťa vo viere pokračuje obradom krstu. *Obrad krstu detí a sobášne obrady podľa Rímskeho rituálu obnoveného podľa smernice II. vatikánskeho koncilu*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1976, s. 23.

života spoločenstva veriacich, ktoré sa uskutočňuje v konkrétnej podobe života farského spoločenstva, ani len nepomyslia. Bohužiaľ sa jedná o model, ktorý bol možný kvôli chápaniu „starého“ Kódexu kanonického práva z r. 1917, ktorý sviatosti zaraďoval medzi *res – veci*, ako znie aj titul 3. knihy CIC/1917: *De rebus*. A toto zjednodušené chápanie na Slovensku prevažuje dosiaľ, hoci už 35 rokov máme nový cirkevný zákonník, ktorý toto chápanie nepodporuje.

Naše staršie výskumy boli zamerané na hľadanie možností a foriem pastoračnej starostlivosti o tých, ktorých sviatostné manželstvo stroskotalo. V rokoch 2008 až 2014 to boli najmä projekty VEGA č. 1/0217/12 „Formy spirituality katolíkov, čo žijú v nesviatostnom manželstve“ a VEGA č. 1/0051/12 „Nové formy pastorácie a spirituality rozvedených katolíkov po Druhom vatikánskom koncile“, v ktorých sa ukázalo, že rozvedení katolíci boli popri iných nedostatkoch nedostatočne evanjelizovaní a katechizovaní. Po uzatvorení druhého, už iba civilného manželstva neraz prežili konverziu a zatúžili po sviatostnom živote. Zároveň objavili dôležitosť čítania Svätého písma pre rast vo viere.² Na tomto pozadí hľadáme aj na výzvu posynodálnej apoštolskej exhortácie *Amoris laetitia*, nielen čo sa týka pastorácie rozvedených a znovu civilne zosobášených katolíkov, ale manželov a rodín vôbec. Na jednej strane stojí spomenutý zúžený koncept prijímania sviatostí kresťanskej iniciácie i sviatostného manželstva a na druhej strane potreba novej evanjelizácie pokrstených, ktorí neboli evanjelizovaní a ktorých viera nepokročila od úrovne prvého svätého prijímania k osobnej viere dospelého kresťana. Počnúc pápežom Pavlom VI. sa objavujú výzvy k novej evanjelizácii starého kontinentu, ktorý sa stal misijným územím. Práve masový jav rozvodov a rozličných irregulárnych situácií dokumentuje tú skutočnosť, že misijné krajiny nie sú len na iných kontinentoch, ale aj v Európe, do ktorej Slovensko patrí, aj keď sa nám zdá, že máme plné kostoly. Zmýšľanie mnohých katolíkov o dvoch synodách o rodine bolo ovplyvnené masmédiami, v ktorých prevládala tendencia zredukovať práce dvoch synod o rodine na problém rozvedených a znovu civilne zosobášených alebo jednoducho žijúcich spolu. No synody sa zaoberali rodinou v celku.³

² Porov. Ladislav CSONTOS, „Predhovor,“ in *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2016*, ed. Ladislav Csontos, Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 5.

³ Porov. LUÍS MARTÍNEZ SISTACH, *Come applicare l'Amoris laetitia*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017, s. 3.

Aj otázka možného prijatia Eucharistie rozvedenými a znovu zosobášenými, vytrhnutá z kontextu *Amoris laetitia*, vyvolala dosť jednostrannú diskusiu. V roku 2017 vydalo Vatikánske vydavateľstvo dve knihy, zamerané na správne pochopenie a aplikovanie jej ôsmej kapitoly, ktorá neprestáva byť terčom kritiky.⁴ Inšpiratívnou je tiež štúdia Pavla Ambrosa, „Rozlišování podle *Amoris laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality“, ktorú publikoval na jar 2018 v časopise *Studia theologica*.⁵ V mnohom zostáva farská pastorácia v juridickej koncepcii Tridentského koncilu. Zdá sa, že len veľmi pomaly sa v nej uplatňuje učenie Druhého vatikánskeho koncilu. Ono sa však v univerzálnej Cirkvi rozvíja ďalej a dnes sa javí ako výzva k pastoračnej konverzii. Túto potrebu zdôrazňuje aj Rocco Buttiglione vo svojej knihe *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*.⁶ V predloženej štúdii sa pokúsime zúročiť východiská a naše poznatky o pastorácii rozvedených⁷ a naznačiť orientácie, ktoré by mala do budúcnosti zohľadňovať pastorácia manželstva a rodiny v celostnom ponímaní, ku ktorému pozerá pápež František „pastierov, aby načúvali s láskou a pokojom, s úprimnou túžbou vstúpiť do srdca drámy týchto osôb a pochopiť ich uhol pohľadu, aby im pomohli lepšie žiť a spoznať ich miesto v Cirkvi“ (AL 312).⁸ A my dodávame, aby z toho čerpali impulzy pre pastoračné obrátenie na zlepšenie pastoračného prístupu k manželstvu a rodine.

1. ZMENA KULTÚRNEJ MENTALITY

Sociologické výskumy poukazujú na zmenu kultúrnej mentality, v ktorej čnosť predmanželskej zdržanlivosti mnohí už nechápu ako dobro a hodnotu. Okrem toho, ako píše známy taliansky profesor etiky z Lateránskej univerzity v Ríme Rocco Buttiglione, mnohí dnes stavajú

⁴ Francesco COCCOPALMERIO, *Il capitolo ottavo della esortazione apostolica post sinodale Amoris laetitia*, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017; tiež MARTÍNEZ SISTACH, *Come applicare l'Amoris laetitia*.

⁵ Pavel AMBROS, „Rozlišování podle *Amoris laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality,“ *Studia Theologica*, 20, č. 1 (2018): 7–28.

⁶ Rocco BUTTIGLIONE, *Risposte amichevoli ai critici di Amoris Laetitia*, Milano: Edizioni ARES, 2017.

⁷ Gloria BRAUNSTEINER – Ladislav CSONTOS – Andrej FILIPEK, *Nové formy pastorácie a spirituality rozvedených katolíkov po Druhom vatikánskom koncile*, Trnava: Dobrá kniha, 2014.

⁸ Porov. MARTÍNEZ SISTACH, *Come applicare l'Amoris Laetitia*, s. 83–84.

na vážnom omyle, keď predpokladajú dobre sformovaného kresťana, v ktorom sú vášne vnútorne podriadené rozumu, ktorý žije v spoločnosti, ktorá uľahčuje, alebo prinajmenšom nebráni, vnímaniu správneho poriadku hodnôt a morálnych dober. Podľa neho pápež v *Amoris laetitia* vidí ubolené ľudstvo, z veľkej časti pozostávajúce zo zranených životov, ktorým však musíme ohlasovať radostnú zvesť, že ich Boh miluje a vyzýva ich, aby sa láskou zjednotili s ním a všetkými ľuďmi. Neraz títo ľudia, ktorí boli pokrstení, nie sú vôbec kresťania a treba počítať s ich vlastnými kultúrami a rozličným chápaním hodnôt. Dnes je veľmi veľký počet mladých ľudí len povrchne evanjelizovaných. V rodine často chýba príklad rodičov. Dieťa je pokrstené, ale nie evanjelizované. Často nepozná učenie Cirkvi o manželstve. Aj keď má naučené náboženské vedomosti, tieto normy nemá zvnútornené, nepochopil, prečo sú dobré pre neho, nevytvoril vnútorný emocionálny poriadok, ktorý by ich zvnútornil a stal sa formou jeho svedomia, čiže cnosťou. Veľké masmédiá, priemysel zábavy, kino, televízia, sociálne siete, formácia v rodinách a v škole, noviny, literatúra ... považujú za samozrejmy sex oddelený od lásky (čo je neočakávaný, ale nie nepredvídateľný dôsledok oddelenia sexuality od plodnosti). Mladí pokrstení, ale iba povrchne evanjelizovaní, sa potom sobášia. Tak vzniká náročný problém, keď podľa striktného juridického chápania každé cirkevné manželstvo medzi pokrstenými je sviatosťou. Je však správne položiť povinnosti sviatosti na ramená tých, ktorí skutočne nevedeli, čo sa deje pri uzatváraní manželskej zmluvy?⁹ A tu sa zakladá nedostatok manželského súhlasu, ktorý môže byť dôvodom jeho neplatnosti pre vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadne podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať, alebo že z dôvodov psychickej prirodzenosti nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva (porov. CIC kán. 1095).

Zmena kultúrnej mentality neobišla ani tradične religiózne Slovensko. Poukazujú na to výsledky dvoch sociologických výskumov religiozity katolíkov v ostatných desiatich rokoch, ktoré sa uskutočnili z iniciatívy Teologickej fakulty Trnavskej univerzity so zámerom skvalitniť vyučovanie pastorálnej teológie. U katolíkov v produktívnom veku sa odhalil silný súhlas s názorom, že je jedno, či partneri žijú v manželstve, alebo nie, hlavne ak im to kľape, a to viac ako u 56 % katolíkov. Jedno-

⁹ Porov. Rocco BUTTIGLIONE, *Risposte amichevoli ai critici di Amoris Laetitia*, s. 142–166.

značný katolícky postoj (jednoznačná nerozlučnosť manželstva a nepripustnosť kohabitácií) vyjadrilo iba 18 % katolíkov.¹⁰ Do budúcnosti sa u mladých katolíkov ukazuje ešte väčšie uvoľnenie katolíckeho chápania manželstva a rodiny. Z katolíkov vo veku sedemnášť rokov s názorom, že je vhodné, aby muž a žena pred vstupom do manželstva najprv spolu určitý čas žili „na skúšku“, súhlasí až 80,7 % a iba 20 % si myslí, že by mladí ľudia mali čakať so sexuálnym životom dovtedy, kým sa nezosobášia.¹¹

V ostatných dvoch storočiach sme svedkami postupného procesu zmeny chápania manželstva. Od zväzku muža a ženy zameraného na plodnosť a výchovu detí sa ťažisko presunulo k prevahe afektívnej dimenzie. Tí dvaja sa berú z lásky a manželstvo už viac nie je povinnosťou, ale je to slobodný výber dvoch slobodných osôb. Tejto prevahe citovej dimenzie zodpovedá progresívna a radikálna privatizácia manželstva a uskutočnenia rodiny, v skutočnosti ako jedna z najvýznamnejších súčasných kultúrnych tendencií. V určitom zmysle možno povedať, že láska nemôže zlyhať, keď sa spojí vášeň s rozumom. Stretávame sa s výrokom, že manželstvo je hrobom lásky. Správnejšie je povedať: manželstvo je hrobom zaľúbenia a kolískou opravdivej lásky. Faktom zostáva, že láska nemôže byť iba inštinktívnym projektom, len čistým citom. Láska vo svojej plnosti je rozumným projektom, ktorý prechádza cez zaľúbenie, ktoré je však iba začiatkom.¹² V tomto zaľúbení sa predstavuje afektívny rozmer v ľudských vzťahoch a vyjadruje špecifickú prítomnosť božskej lásky v zaľúbených. Jazyk citov je kanál, ktorý umožňuje pochopiť hlbokú jednotu, ktorá existuje medzi prirodzeným poriadkom a poriadkom milosti ako Božím požehnaním. To je však už citová múdrosť, ktorá predstavuje rodinu v Kristovom evanjeliu vo svet-

¹⁰ Porov. Jozef MATULNÍK – Jozef KYSELICA – Michal KRATOCHVÍLA, „Religiozita, rodina a reprodukčné správanie obyvateľov Slovenska,“ in *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku: Poznanky zo sociologického výskumu*, ed. Jozef Matulník, Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2008, s. 182.

¹¹ Porov. Jozef MATULNÍK – Michal KRATOCHVÍLA, „Postoje ku kohabitáciám,“ in *Analýza religiozity mladých katolíkov na Slovensku: Poznanky zo sociologického výskumu*, ed. Jozef Matulník, Trnava: Dobrá kniha, 2014, s. 161–170.

¹² Porov. Francesco BELLETTI, *La famiglia costruisce la società: Un valore „aggiunto“ per tutti*, Milano: Edizioni San Paolo, 2015, s. 18–26; tiež Michael SIEVERNICH „Problém rozvedených a znovuzosobášených v Cirkvi z pastorálno-teologického hľadiska,“ in *Teologický časopis*, č. 1 (2010): 49.

le nového prikázania lásky, ktorá sa stáva vo svete svedectvom a živým evanjeliom, najmä v prostredí techniky a trhu.¹³

Súčasná mentalita je silne ovplyvnená objavením a masovým zavedením antikoncepcnej pilulky v roku 1956, ktorá priniesla oddelenie ľudskej sexualita a plodnosti, čo sa chápe ako oslobodenie ženy, no zároveň spôsobilo nestabilitu vzťahu muža a ženy. Ženy oslobodené od väzby na materstvo môžu ľahšie rozvíjať svoje profesionálne talenty a uniknúť hospodárskej závislosti od muža. Pavol VI. prorocky upozornil na riziká pre ľudstvo, ktoré vyplývajú z prerušenia spojenia medzi sexualitou a plodnosťou. Kontrola sexuálnych impulzov je oslabená a vytráca sa vnútorný poriadok, v ktorom sú podriadené vyšším duchovným citom. Stáva sa ľahším vstúpiť do povrchných vzťahov, kde sa človek viac zameriava na telo ako na osobu toho druhého. Obrovský nárast pornografie ukazuje jasne túto skutočnosť.¹⁴ Predčasný a príliš jednoduchý sex obchádza objekt túžby a tiež znižuje skúsenosť romantickej lásky. Sex riskuje stratu schopnosti natrvalo spojiť osudy dvoch osôb.¹⁵

Silným prostriedkom šírenia tejto zmenenej kultúrnej mentality sú elektronické médiá a televízia, ktorých sledovaniu venujú dospelí i mladí katolíci viac ako dve hodiny denne, pričom prevažujú filmy a využívanie sociálnych sietí na internete.¹⁶ Nielen filmy vysielané komerčnými televíziami a prístupné na internete, najmä z produkcie Hollywoodu, sú plné vznikajúcich a zanikajúcich spolužití. V týchto formátoch sa osoby jednoducho spájajú do spolužitia alebo i ženia, rozchádzajú, znova vytvárajú iné vzťahy a opäť sa ženia s akousi normálnosťou. V reálnom živote sú však tieto javy pre ich deti veľmi zraňujúce. Pravidelný divák tohto masového výrobku sa nezameriava na kritické sledovanie, ale všetko to prijíma ako hru a normálnu frázu funkčného príbehu. Negatívny vplyv, napríklad telenovely, je práve v tom, že skutočnosti, ktoré sú v živote tragické, sú predstavené s ľahkosťou ako niečo normálne. Je to len určitá zápleтка, ktorá posúva dopredu dej. Pôsobí v jednotlivých príbehoch a podpríbehoch ako ľahký spôsob ich riešenia, čo vyjadruje aj

¹³ Porov. PAPA FRANCESCO, *Famiglia in cammino Le catechesi sulla famiglia di Papa Francesco commentate da Juan José Pérez-Soba*, Siena: Edizione Cantagalli, 2017, s. 267.

¹⁴ Porov. Michal CHOVANEC – Petr WEISS, „Pornografia ako možná ‚závislosť‘,“ in *Psichiatria pre prax* 17, č. 3 (2016): 115–118.

¹⁵ Porov. BUTTIGLIONE, *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*, s. 162.

¹⁶ Porov. Martin FERÓ, „Médiá,“ in *Analýza religiozity mladých katolíkov na Slovensku: Poznatky zo sociologického výskumu*, ed. Jozef Matulník, Trnava: Dobrá kniha, 2014, s. 228–296.

odľahčený štýl jazyka.¹⁷ Popri týchto problémoch prináša mnoho intelektuálneho zmätku aj povrchná mediálna diskusia o rodovej rovnosti v mene nadobudnutia rovnakých šancí na dobre platené zamestnanie a spoločenské postavenie, ktorého heslom sa stali teórie gender. Neraz dobre mienená argumentácia kresťanský orientovaných médií ešte viac túto tému propaguje, miesto toho, aby riešila samotnú podstatu problému. Argumentácia prirodzeno-právnou teóriou, založenou na metafyzike sv. Tomáša Akvinského, je síce pravdivá, no pre mladého človeka je vyslovená nezrozumiteľným jazykom, ktorý neprijíma.¹⁸

Mladí ľudia, ktorí uvažujú o uzavretí manželstva, majú ťažkosti uveriť láske chápanej ako vzájomné darovanie sa a nasledovanie vernosti Ježiša Krista jeho Neveste Cirkvi i za cenu kríža, pretože láska, ako ju predstavujú elektronické médiá, sa stala krátkodobou ako zaľúbenie, málo trvanlivou, že sa javí nedostatočne silná, aby poskytovala dostatočný základ pre rodinu. Mladé páry nedokážu veriť stabilite lásky, preto potrebujú novú nádej pre inštitúciu manželstva. Moderná spoločnosť prináša pre manželský život veľké výzvy. V niektorých tradične kresťanských krajinách možno pozorovať, že zmysel pre vieru sa vytráca stále viac. Chýba podstatný a zásadný prvok skúsenosti viery, totiž skutočné stretnutie s Ježišom Kristom – Božím Synom, a s ním celková obnova človeka s eschatologickou perspektívou. To znamená, že takíto mladí ľudia len ťažko môžu pochopiť hlboký význam kresťanského manželstva z kristologického a eschatologického hľadiska, čo umožňuje práve viera. Dnešného človeka však z druhej strany charakterizuje, že je veľmi krehký emocionálny subjekt, ktorý má pochybnosti o spoľahlivosti lásky a o hodnote manželského sľubu navždy.¹⁹

Príbeh dvoch mladých ľudí začína dôležitou skúsenosťou zamilovania, čo môže viesť k vytvoreniu stabilného páru, no nemusí to postačo-

¹⁷ Porov. Norberto Gonzáles GAITANO, „Relazioni familiari, le loro rappresentazione e relazioni virtuali,“ in *Famiglia e media: Relazioni familiari, le loro rappresentazione e relazioni virtuali*, Roma: EDUSC, 2015, s. 213–214.

¹⁸ Porov. Lukáš JENÍK, „Ideológia prirodzeného zákona a ideológia rodu. Dialóg, konfrontácia, konflikt?,“ in *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2016*, ed. Ladislav Csontos, Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 35; tiež Lukáš JENÍK, „Je boj proti gender agende relevantnou obranou teórie prirodzeného zákona? Niekoľko kritických postrehov ku kresťanskej kritike pojmu gender,“ in *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2017*, ed. Ladislav Csontos, Trnava: Dobrá kniha, 2017, s. 37–49.

¹⁹ Porov. Glória BRAUNSTEINER, „Systematický pohľad na dnešné manželstvo,“ in *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2016*, ed. Ladislav Csontos, Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 21.

vať, pokiaľ prvotná zamilovanosť neprejde do skutočnej lásky – dávať sa jeden druhému napriek ťažkostiam a úskaliám, zostane iba na prchavej úrovni citu, ktorý nedokáže byť základom pevného vzťahu. Nestačí však ani, aby bola taká iba z jednej strany. Podobne ako vo filmových vzoroch, aj v skutočnosti mnohí mladí ľahko a skoro pristupujú k intímnejmu spolužitiu, veď už v škole ich naučili bezpečnému sexu. Tak sú niektoré páry, ktoré sa ľahko intímne spájajú a aj ľahko rozchádzajú. Niektoré páry sa konsolidujú, pôvodné zamilovanie rastie a postupne sa stáva pravou láskou, ktorá vedie k rozhodnutiu nejako stabilizovať svoj vzťah napríklad prijatím dieťaťa. Je to krok vpred v porovnaní s nerozlišujúcou sexuálnou promiskuitou. Faktom však je, že stabilné spolužitie v manželstve nie je založené na základe jediného citu a emócie, čo nezodpovedá pravde o človeku a Božiemu plánu s človekom. Možno povedať, že v tomto momente sa približujú k stavu prirodzeného manželstva tým, že vstupujú do stabilného vzťahu a začínajú sa namáhavo približovať k významu, ktorý Boh určil sexualite. Tým sa v nich rodia predpoklady pre pochopenie a zodpovedné prijatie sviatostného manželstva. Dlhšiu dobu trvajúcu kohabitáciu možno chápať aj ako príznak prítomnosti skutočných manželských citov a úmyslov, a možno aj ako prirodzeného manželstva. Keď sa taká dvojica rozhodne mať dieťa, neraz sa vyskytne ťažkosť a ono nepríde ako prirodzený dôsledok sexuálnych vzťahov. Sexuálne vzťahy totiž stratili tú jedinečnosť, ktorú mali mať pri ich odložení až do manželstva. Stratili schopnosť napomáhať rast vzájomného vzťahu. Miesto toho, aby situáciu uľahčovali, stávajú sa tým, čo vzťah sťažuje. Dieťa pritom musí byť slobodne chcené a túto voľbu môže dvojica vykonať až vtedy, keď je vzťah zrelý, inak zostáva krehký a ľahko sa rozkladá a rozpúšťa. Cesta, ktorá vedie k objaveniu skutočnej lásky, ktorá je základom rodiny, je náročná a dnes ju mnohí neobjavia a zostanú osamote. Problém komplikuje skutočnosť, že na Slovensku, podobne ako v mnohých krajinách, sa mladí ľudia snažia nájsť si dobre platenú prácu podľa svojich predstáv. Čas potrebný na prípravu na dobre platenú prácu je predĺžený, pretože je potrebné získať čoraz zložitejšie a komplexnejšie vedomosti.²⁰ Po skončení štúdia si chcú určitý čas, ako hovoria, užiť svet, cestovať, získať nové skúsenosti a samozrejme mať

²⁰ POROV. BUTTIGLIONE, *Risposte amichevoli ai critici di Amoris Laetitia*, s. 163–164; tiež MILOŠ LICHNER, „Durch den Wandel herausgefordert. Ein Blick auf die katholische Kirche in der Slowakei,“ *Herder-Korrespondenz* 11 (2006): 572–577, a MILOŠ LICHNER, „La situation de la théologie en Slovaquie,“ in *Theologie im Osten Europas seit 1989: Entwicklungen und*

vytvorené dobré predpoklady pre štart po stránke materiálnej, najlepšie mať vlastný byt a dostatočné finančné zabezpečenie.²¹

Objavujeme tak rad výziev, pred ktorými stojí pastorácia manželstva a rodiny. Aj tá najprudšia diskusia okolo ôsmej kapitoly *Amoris laetitia*, ktorá nepopiera platnosť prirodzeno-právnej logiky a nerozlučnosť katolíckeho manželstva. No striktný cirkevno-právny pohľad na sviatosť manželstva, ktorý sa v ostatných storočiach zakorenil v Katolíckej cirkvi, už nezodpovedá súčasnému prežívaniu viery, najmä u mladých katolíkov. Tak sa odкрýva potreba zmeny mentality a zmeny pastoračného prístupu v podobe pastoračnej konverzie.²² Pápež František pokračuje v línii Druhého vatikánskeho koncilu, ako o tom píše Juan José Pérez-Soba:

V Abrahámovi je povolanie cestou viery, ktorá rodinu viaže na Božie prisľúbenia. Tak sa jedná o paradigmu Cirkvi ako tej, ktorá uchováva Božie prisľúbenia. To je východisko pastoračného obrátenia, ktoré očakáva pápež František: úloha, ktorá zahŕňa Cirkev ako takú, žiť ako putujúca Cirkev, ktorá sa snaží vybudovať domov, kde každý človek pozná, že je Božím dieťaťom, v tom, čo pápež nazval spojenectvo medzi rodinou a kresťanským spoločenstvom.²³

2. VÝZVA K EVANJELIZÁCI

Ako sme uviedli vyššie, starší zredukovaný juridický pohľad na sviatosť manželstva, ktorý sa v ostatných storočiach zakorenil v pastoračnej praxi Katolíckej cirkvi, už nezodpovedá súčasnému prežívaniu viery najmä u mladých katolíkov.²⁴ Mladí katolíci majú len veľmi matné poznanie podstaty katolíckeho manželstva ako sviatosti spásy a domá-

Perspektiven, ed. Albert Franz – Wolfgang Baum, Berlin – Münster: LIT Verlag, 2009, s. 44–48.

²¹ Porov. Rastislav BEDNÁRIK – Jozef ŽUFFA, „Výskum rodiny v ohrození a jej podpory,“ in *Zborník z pracovného seminára PROFAMILY 2017*, ed. Ladislav Csontos, Trnava: Dobrá kniha, 2017, s. 9–10.

²² AMBROS, „Rozlišování podle *Amoris laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality,“ s. 11.

²³ Juan José PERÉZ-SOBA, „La famiglia, Cammino della Chiesa,“ in *La famiglia: Chiave del dialogo Chiesa-mondo nel 50° della Gaudium et spes*, Siena: Cantagalli, 2016, s. 175.

²⁴ AMBROS, „Rozlišování podle *Amoris laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality,“ s. 11; tiež MATULNÍK – KRATOCHVÍLA, „Postoje ku kohabitáciám,“ s. 159–171.

cej cirkvi. Je im vzdialený teologický obsah biblického čítania, ktoré sa používa pri slávení sviatosti manželstva z Listu svätého apoštola Pavla Efezanom:

Bratia! Žíte v láske, ako aj Kristus nás miloval a seba samého vydal za nás. Vy, muži, milujte svoje ženy, ako si aj Kristus zamiloval Cirkev a seba samého vydal za ňu, aby ju posvätil a očistil obmytím vodou a slovom. A tak si pripravil Cirkev slávnú, bez poškvrny a vrásky a bez akejkoľvek inej chyby, aby bola svätá a bez úhony. Takto i muži sú povinní milovať svoje ženy ako svoje vlastné telo. Kto miluje svoju ženu, seba samého miluje. Veď nikto nikdy nemal v nenávisti svoje telo, ale si ho živí a opatruje tak, ako Kristus svoju Cirkev, pretože sme údmi jeho tela. Preto muž opustí otca i matku a priľne k svojej manželke a stanú sa obidvaja jedným telom. Je to veľké tajomstvo, hovorím to však so zreteľom na Krista a Cirkev (Ef 5,2a; 25–32).

Toto veľké tajomstvo ohľadom Krista a Cirkvi, o ktorom hovorí Apoštol (porov. Ef 5,21: „podriaďujte sa jedni druhým v bázni pred Kristom“), však zachovávajú iba živé komunity a živé a životaschopné rodiny. Tu sa rozširuje obzor a naznačuje pastoračná konverzia, že je potrebná nová rodinná a farská pastoračia alebo, inak povedané, potreba inšpirovať rodinným duchom cirkevný život, pretože stávajú sa stále viac Božou rodinou, stáva sa kvasom, ktorý pomáha ľudstvu stávať sa rodinou národov.²⁵ Pápež František hovorí, že všeobecné normy predstavujú dobro, ktoré sa nikdy nesmie zanedbať ani prehliadať, ale vo svojej formulácii tieto normy nemôžu zahŕňať úplne všetky konkrétne situácie.²⁶ Preto je potrebné rozlišovanie a pochopenie konkrétnych situácií a hľadanie konkrétnych odpovedí najmä vo farnostiach.

Do extrémnej situácie sa dostávajú rozvedení a znovu zosobášení vďaka redukcii a povrchnosti v chápaní cirkevného spoločenstva. Cítia sa byť vylúčení zo spoločenstva Cirkvi. Prispieva k tomu aj skutočnosť, že neraz je život farského spoločenstva zredukovaný na vysluhovanie a prijímanie sviatostí. Keď sa dostanú druhým, už iba civilným zväzkom do iregulárnej situácie, svoj stav vnímajú ako exkomunikáciu, hoci exkomunikovaní nie sú. Už pápež Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii *Familiaris consortio* povzbudzuje k prijatiu týchto veriacich, aj keď žijú v situácii, ktorá protirečí posolstvu evanjelia. Nie sú vylúčení z cirkev-

²⁵ POROV. PAGLIA – SCIORTINO, *La famiglia – Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 119–120.

²⁶ POROV. PÁPEŽ FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, č. 304.

ného spoločenstva. Sú a zostávajú jeho členmi, pretože prijali krst a zachovávajú si kresťanskú vieru.²⁷ Je to vlastne výzva počínať si ako Ježiš, ktorého počínanie sa nepáčilo farizejom: „Tento prijíma hriešnikov a jedáva s nimi“ (Lk 15,2b). To treba chápať ako veľmi dôležité usmerenie, prijať týchto katolíkov s pochopením a s úctou. S tým súvisí aj ohľaduplnosť prístupu pri zisťovaní okolností, ktoré umožňujú rozlíšiť konkrétnu situáciu jednotlivých osôb. Je dôležité predpokladať, že osoby, ktoré sa s takými problémami obracajú na kňaza, majú túžbu po čo najplnšom duchovnom živote. Znamená to, že aj týmto veriacim má byť ohlasovaná radostná zvesť, ktorej princípom je Bohom zjavené posolstvo spásy. Prvou a podstatnou je Božia iniciatíva. Božia iniciatíva je základným princípom zjaveného náboženstva, ktorým kresťanstvo nesporne je.²⁸ Pastoračné stretnutie s rozvedenými a znovu zosobášenými veriacimi je možnosťou ohlasovať Božiu iniciatívu lásky v ich zložitej situácii. Má upevniť vedomie, že Ježiš Kristus „prišiel hľadať a zachrániť, čo sa stratilo“ (Lk 19,10). Dôležitá je skutočnosť, že Ježiš Kristus prichádza na tento svet, aby sa ujímal hriešnikov. Kristus ide touto cestou až na kríž, teda sprevádza aj manželov v ich núdzi; trpí spolu s nimi a vykupuje ich v napätí medzi potrebou sebarealizácie a snahou milovať, dokonca aj keby ich manželstvo stroskotalo.²⁹

Rozvedení, a nielen oni, musia byť teda v prvom rade prijatí a evanjelizovaní, platí to veľmi často aj o snúbencoch, ktorí prichádzajú na faru so žiadosťou o cirkevný sobáš. Ako sme už vyššie spomenuli, často neboli ani evanjelizovaní, ani dostatočne katechizovaní. Ako príklad pre evanjelizáciu možno uviesť príbeh Agar, otrokyne Abrahámovej manželky Sary, ktorá sa dostala na okraj širokej Abrahámovej rodiny (Gn 21,8–21). V ľudských dejinách sa často kodifikujú rozličné rozhodnutia Božie. Dejiny spásy idú ďalej. Biblia nie je proti zákonom a morálke, ale je jej plná. Ľudia potrebujú zákony a pravidlá, aby videli jasne stanovenú cestu. Ale Božie zjavenie v Biblii je transcendentné, ukazuje, že cesty vedú aj inokade, že sú aj iné cestičky, často tajomné, nepoznané, ktoré

²⁷ Porov. „Spolu so Synodou vyzývam duchovných pastierov i celé spoločenstvo veriacich, aby rozvedeným pomáhali a starostlivou láskou sa usilovali zbaviť ich pocitu, že sú odlúčení od Cirkvi, lebo aj oni ako pokrstení môžu a vlastne sa majú zúčastňovať na jej živote.“ (FC 84)

²⁸ Porov. Ivan KÚTNY, „Mravno-morálny aspekt povolania k inovovanej forme fantázie lásky,“ in *Teologický časopis* 8, č. 1 (2010): 44–45.

²⁹ Porov. Glória BRAUNSTEINER, „Sviatosť manželstva z pohľadu systematickej teológie,“ in *Teologický časopis* 8, č. 1 (2010): 14.

Boh odhaľuje v situáciách, ktoré sú príliš komplikované a človek v nich stráca nádej. Otrokyňa Agar práve vtedy, keď sa na úteku dostala celkom na okraj sveta pravej viery, zažila neuveriteľnú skúsenosť s Bohom. V strede rozprávania je studňa, okolo ktorej sa všetko točí. Je znamením osobitného stretnutia s Bohom, dostáva osobitné meno, kde Boh hovoril Lachai roi (studňa živého, ktorý ma vidí). Agar nehovorí: „Videla som Boha.“ Agar sa cíti byť videná Bohom. A toto je to najväčšie v jej skúsenosti, že človek v trápení a žiali môže cítiť, že ho Boh vidí. Boh vidí človeka v jeho trápení a žiali. Je iná žena, dievčina z Nazaretu, ktorá mala tú istú skúsenosť, ktorá ju spomína tým istým spôsobom: „Zhliadol na poníženosť svojej služobnice“ (Lk 1,48). Mária pociťuje, že na ňu Boh pohliadol, že sa stala objektom Božej pozornosti. Mária nevedela rozpovedať Alžbete nič iné: nevediac, čo sa stane, ani že sa stanú všetky tieto veci: „Zhliadol na poníženosť svojej služobnice.“ V celom Starom zákone sa Nazaret vôbec nespomína. Mária sa cíti byť spoznaná (videná). Agar sa tiež cíti byť videná.³⁰

Iné stretnutie, ktoré dáva nový zmysel životu hriešnice a je inšpiráciou pre evanjelizáciu, nachádzame v Evanjeliu podľa sv. Jána (Jn 4,1–42). Pán Ježiš nepovedal Samaritánke všetko, čo do tej chvíle porobila, ani ona mu nepovedala všetko, čo prežívala. Keď stojíme s pokorným a otvoreným srdcom pred naším Pánom, ani on, ani my nepotrebujeme slová. Prítomnosť Spasiteľa stačí. Treba len, aby sme sa poddali prenikavému pohľadu Boha. Ten pohľad je plný lásky a lieči naše rany a vracia nádej. Len takýmto spôsobom Pán Boh hľadá na človeka, na každého z nás. Žena, preniknutá mesiášskym osvedčením Ježiša: „To som ja, čo sa rozprávam s tebou,“ zabudla, prečo prišla ku studni, prestane to mať pre ňu význam. Necháva tam svoju nádobu, čiže svoje starosti a svoje chápanie skutočnosti. Ten, kto začul a prijal slovo Pána Ježiša, už neprikladá osobitnú váhu starostiam a potrebám, ktoré do tej chvíle považoval za dôležité. Patrí Duchu a dáva sa ním viesť ako list unášaný vetrom. Tieto biblické state umožňujú osobné stretnutie s Kristom aj tým katolíkom, čo žijú v nesviatostnom manželstve.³¹ Lebo „viera sa rodí zo stretnutia s prvotnou Božou láskou, v ktorej sa odhaľuje zmysel a dobro nášho života. Ten je osvecovaný natoľko, nakoľko vstupuje do dynamizmu, ktorý táto láska otvára; teda nakoľko sa stáva cestou a praxou smerujúcou k plnosti

³⁰ Porov. Piero GRIBAUDI (ed.), *Un cammino spirituale per i divorziati risposati*, Milano: Comunità di Caresto, 2001, s. 92–94.

³¹ Porov. GRIBAUDI, *Un cammino spirituale per i divorziati risposati*, s. 83.

lásky. Svetlo viery je schopné využiť bohatstvo ľudských vzťahov, ich schopnosť udržať sa, byť vierohodnými a obohacovať spoločný život.³²

Sám Ježiš Kristus je ten, ktorý nesie naše bremená a smútky, preberá na seba naše choroby a bolesti a tým nás lieči (Iz 53,4; Mt 8,17). Boh vyriešil problém ľudstva (hriech a odcudzenie sa sebe, iným, svetú a Bohu ako jeho dôsledok) maximálne osobne. Poslal svojho Syna, aby sa stal človekom a vzal hriechy a choroby ľudstva na seba. Skrže jeho smrť žijeme. Skrže jeho zdrvenie dosahujeme spásu. Prostredníctvom jeho rán sme vyliečení. Pretože Ježiš prišiel k nám a trpel s nami a pre nás, chápe naše utrpenia a dokáže znášať s nami naše bremená. To ho oprávňuje pomôcť nám, ak sme poranení a potrebujeme sa s niekým podeliť o naše zážitky. Preto ak sa cítime sklúčení ranami, sklamaním a stratami, spomeňme si, že Ježiš je vždy pripravený znášať s nami naše bremená. V žalmoch je veľa príkladov ľudí, ktorí vylievali svoje bolesti, hnev, pochybnosti a rozháranosť Bohu (Ž 4; 17; 22; 25; 31; 34; 51; 54; 63; 66; 69; 88; 116; 130; 138; 143). Božia bezvýhradná akceptácia svojich detí a cez Krista znamená, že nás akceptuje bez ohľadu na to, v akom zápase sa mu predkladáme. Tým, že sa oň s ním podelíme, dokážeme prežívať a odhaľovať veci, ktoré sa inak často nedajú uniesť.³³ V Božom pohľade na človeka je prítomná Ježišova láska, ktorá zhliada na ponížených, a je to láska plná milosrdenstva. Čistá viera rešpektuje pravidlá dané Ježišom Kristom a ohlasované Cirkvou. Zároveň však verí vo všemohúcnosť Božiu, verí, že aj v zložitej situácii je cesta spásy. Mimoriadne poučný je v tejto situácii text z Evanjelia podľa sv. Matúša (Mt 8,5–13), ktorý nám predkladá udalosť o uzdravení sluhu pohanského stotníka v Kafarnaume. Rímsky stotník, nakoľko je pohan, nebol hoden, nebol schopný prijať ako hosťa Ježiša vo svojom dome: pravoverní Židia nechodili do pohanských domov, aby sa nepoškvrnili. On ho však potrebuje. Ide mu oproti. Nežiada, aby zmenil náboženské pravidlá, ani ich nepovažuje za nespravodlivé. Myslí však, že Boh, pretože je všemohúci Boh, má spôsoby zasiahnuť a nechať prísť spásu aj tam, kde nesiaha židovská teologická reflexia. Zároveň s prosbou o pomoc sa ponáhľa povedať, že Ježiš nemusí prekročiť pravidlá, aby mu pomohol: „Pane, nie som hoden, aby si vošiel pod moju strechu, ale povedz iba slovo a môj sluha ozdravie“ (Mt 8,8). Táto viera prichádza bez toho, aby prekračovala zaužívané

³² PÁPEŽ FRANTIŠEK, *Lumen fidei*, č. 51.

³³ David G. BENNER, *Hojenie emocionálnych poranení*, Nitra: Vydavateľstvo NÁDEJ, 1992, s. 72.

pravidlá a zároveň táto viera udivuje samého Ježiša: „Takú vieru som nenašiel u nikoho v Izraeli.“ Ježiš fakticky nepotreboval prekročiť pravidlá (hoci v iných prípadoch to urobil); nevošiel do domu pohanského stotníka, ale uzdravil jeho sluhu. Obraz stotníka spojený s mocou Kristovou môže predstavovať nekonečné možnosti, ktoré má Boh na spásu, aj keď sa ponúka ako cesta, ktorá nie je z hľadiska praxe Katolíckej cirkvi plnohodnotná.³⁴

Tieto príklady nám dávajú podnety, ako nájsť spôsob evanjelizácie aj tých, čo sa pripravujú na prijatie sviatosti manželstva, a už majú dlhú skúsenosť kohabitácie či faktického spolužitia. Domnievame sa, že ich záujem o sviatostné manželstvo je pre pastoračnú prax výzvou a príležitosťou k evanjelizácii, ktorá by sa inak nenaskytla. Je tu možno zvyšok viery, o ktorom Ježiš hovorí, že „nalomenú trst' nedolomí, hasnúci knôtik nedohasí“ (Mt 12,20; Iz 42,3). Pápež František povedal:

Viera sa rodí zo stretnutia s prvotnou Božou láskou, v ktorej sa odhaľuje zmysel a dobro nášho života. Ten je osvecovaný natoľko, nakoľko vstupuje do dynamizmu, ktorý táto láska otvára; teda nakoľko sa stáva cestou a praxou smerujúcou k plnosti lásky. Svetlo viery je schopné využiť bohatstvo ľudských vzťahov, ich schopnosť udržať sa, byť vierohodnými a obohacovať spoločný život.³⁵

Toto je princíp evanjelizácie a pastoračného pôsobenia, aby sa hriešnik stretol s priam dych vyrážajúcou láskou. Tu začína nasledovanie Ježiša Krista cez obrátenie, ktoré je akýmsi vrhnutím sa do Kristovho náručia.³⁶

Potom už nasledovanie Krista nie je ťažký zápas, ktorý sa ukladá zvonku, ale cesta mať skutočnú účasť na Kristovej láske v jeho veľkonočnom tajomstve. Tak aj vo sviatosti manželstva chápú snúbenci svoje povolanie k účasti na tomto tajomstve, ktoré im daruje sviatosť manželstva, aby rástli vo viere a vo vzájomnej láske, živiaci sa Eucharistiou, ktorá je tou najplnšou formou lásky.³⁷ Z toho potom, ako píše pápež František, „radosť evanjelia naplňa srdce a celý život tých, ktorí sa stretávajú

³⁴ POROV. GRIBAUDI, *Un cammino spirituale per i divorziati risposati*, Comunità di Caresto, s. 35–36.

³⁵ PÁPEŽ FRANTIŠEK, *Lumen fidei*, č. 51.

³⁶ POROV. ROMANO GUARDINI, *Život viery*, Trnava: Dobrá kniha, 1984, s. 21–22.

³⁷ POROV. JOSÉ GRANADOS, „Senza differenza sessuale niente simbolismo: antropologia nuziale e teologia sacramentaria,“ in *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria*, Siena: Cantagalli, 2017, s. 96–97.

s Kristom. Tí, ktorí sa ním nechajú zachrániť, sú oslobodení od hriechu a smútku, od vnútorného prázdna a izolácie. S Ježišom Kristom sa stále rodí a znovuzrodzuje radosť.³⁸ To už nie je viera smutných kresťanov, ktorým je nanútená ako súbor povinností, ale ako prejav nekonečnej Božej lásky a nežnosti.³⁹

3. POTREBA MYSTAGOGICKEJ KATECHÉZY

Súčasná pastoračná prax pri vysluhovaní sviatostí kresťanskej iniciácie sa zredukovala na predchádzajúcu školskú katechézu, ktorej však chýba nielen evanjelizácia, ale aj pokračovanie, ktorým v prvých kresťanských storočiach bola mystagogická katechéza a vvedenie do života kresťanského spoločenstva. Spoločenstvo veriacich tu malo kľúčové postavenie. Podľa Josepha Ratzingera viera predstavuje sieť vzájomnej závislosti, ktorá je súčasne sieťou solidarity jedných voči druhým, kde každý podporuje druhých a druhí podporujú jeho. Táto základná antropologická štruktúra sa objavuje aj v našom vzťahu s Bohom a nachádza tu tiež svoju pôvodnú formu ako svoj integračný stredobod.⁴⁰ Spoločenstvo v jeho chápaní nie je len niečo, čo sa dodatočne pripojuje k životu Cirkvi, ale je jeho stredobodom a konštitúciou. V tejto línii pokračuje i myslenie Jozefa Kyselicu v rozvíjaní teológie spoločenstva, v ktorom sa vyjadruje životná sila Cirkvi.

Spoločenstvo je materským lonom, v ktorom sa utvára nový človek živým a nepretržitým pôsobením Božieho slova (1 Pt 1,23); je to rybník Siloe, v ktorom slepý od narodenia lieči svoju slepotu (Jn 9,7); je to nová rodina učeníkov, miesto, kde sa prijíma evanjeliová zvesť, je to zároveň optimálne centrum, z ktorého sa šíri prijaté evanjelium. V Skutkoch apoštolov vidíme, že ten, kto sa obráti ku Kristovi, včleňuje sa zároveň do spoločenstva.⁴¹

Osobitné miesto tu má spoločenstvo medzi manželmi, ktoré čerpá svoju silu z lásky Krista, svojím spôsobom uskutočňuje to naj dôvernejšie

³⁸ FRANTIŠEK: *Evangelii gaudium*, č. 1

³⁹ POROV. CARLO ROCCHETTA, *Teologia della famiglia: Fondamenti e prospettive*, Bologna: EDB, 2011, s. 397–398.

⁴⁰ POROV. JOZEF RATZINGER, *Benediktova Európa v kríze kultúr*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008, s. 75–76.

⁴¹ JOZEF KYSELICA, *Odvzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*, Trnava: Dobrá kniha, 2006, s. 91.

zjednotenie s Kristom. Spoločenstvo s Kristom, byť s ním jedno, znamená milovať v každodennom živote takou istou láskou, ako Kristus miluje Cirkev, láskou, ktorá miluje až do krajnosti v sebaobetovaní na kríži.⁴²

Uprostred tohto spoločenstva sa slávia sviatosti kresťanskej iniciácie a tiež sviatosť manželstva. V minulosti sviatosti kresťanskej iniciácie mali dve fázy katechézy, pred prijatím sviatostí a po ich prijatí nasledovala mystagogická katechéza. Podľa sv. Ambróza mystagógia neuvádza do sviatostí, ale do ich zmyslu, ktorý ich spája s jediným tajomstvom dejín spásy, Božím plánom s človekom. Táto kresťanská mystagógia predstavovala majstrovské dielo sprevádzania a inkulturácie, keď nadväzovala na rozličné náboženské štruktúry, ktoré boli v pohanských kultoch mystérií, ktorých symboliku premenila a využila. Dnešnými pojmami by sme mohli povedať, že toto vovedenie do zmyslu sviatostí je vlastne vovedením do kresťanského životného štýlu v konkrétnej kultúre. Pápež Ján Pavol II. zdôrazňoval, že predovšetkým dom – rodina je počiatok a priestor živej cirkvi. „Utvorte z vášho domu cirkev!“ prikazoval svojim veriacim sv. Ján Zlatoústy. Tak to pripomenul pápež aj svojim súčasníkom.⁴³ Poukázal na potrebu utvárania kresťanského životného štýlu rodiny. Tento kresťanský životný štýl chýbal, ako sa to dozvedáme z rozhovorov s rozvedenými katolíkmi.

Otázka nestojí tak, či by mala byť, ale aká by mala byť mystagogická katechéza sviatosti manželstva, aby viedla ku kresťanskému životnému štýlu. Neexistuje žiadny priamy a rozsiahly prehľad dôkazov o prítomnosti mystagogickej katechézy sviatostného manželstva u cirkevných otcov. Preto sa možno iba inšpirovať ich metódou a hľadať adekvátne spôsoby katechézy po prijatí sviatostného manželstva a sprevádzania mladomanželov. Je vhodné predstaviť si typologický postup Jána Zlatoústeho (344–407).⁴⁴ V komentári k Listu Efezanom hovorí o tajomstve manželstva, že je to tajomstvo veľkej skutočnosti; aj v prípade, že sa nerešpektujú role, ktoré majú naplňovať, čo je jeho podstatou. Veľká skutočnosť manželstva zobrazuje ako typ tajomstvo vzťahu Krista a jeho Cirkvi. Obe, manželstvo a Cirkev, sú tajomstvá. Podobné sú si v typologickej dualite, ktorá smeruje k jednote. Tajomstvo manželstva sa zjavuje

⁴² Porov. Marjana GEGAJ, „Il corpo per-gli-altri nella teologia eucaristica di J. Ratzinger,“ in *Il Matrimonio cardine dell'economia sacramentaria*, Siena: Cantagalli, 2017, s. 177.

⁴³ Porov. Francesco BELLETTI, *La famiglia costruisce la società: Un valore „aggiunto“ per tutti*, Milano: Edizioni San Paolo, 2015, s. 69.

⁴⁴ CYRIL JERUZALÉMSKÝ, *Mystagógické katecheze*, Olomouc: Refugium, 1997.

už v stvorení, keď druhý bol stvorený z prvého, aby tým novým títo dvaja tvorili jednotu. Človek sa síce rodí z jedného, ale pochádza z dvoch. Takto muž a žena nie sú dvaja, ale jeden. Aby sme sa ubezpečili v tomto pohľade, možno uviesť Ježišove slová: „Muža a ženu ich stvoril.“ Ján Zlatoústý typologicky spája manželstvo s udalosťami spásy, spája stvorenie človeka ako muža a ženy ako utvorenie ľudského páru (Gn 1,27) s vykúpením. Kristus prichádza na svet a utvára, rodí Cirkev a vytvoril s ňou duchovnú jednotu. Manželia sa v skutočnosti zasnúbili jeden pre druhého ako čistá panna. Kresťanské manželstvo a zasnúbenie Krista a Cirkvi vychádzajú z tej istej ekonómie spásy. Jeden a druhý vo vonkajšom poznávanom vyjadrení je evidentne platónovským archetypom. Výhodou mystagógie je, že tajomstvo zmluvy Kristus – Cirkev nachádza okamžité porovnanie s manželstvom v antropologickej skutočnosti. To je možné pre sprostredkujúcu funkciu archetypu.⁴⁵

V spoločenstve sa buduje kresťanská iniciácia a podľa tohto vzoru i uvedenie novomanželov do životného štýlu kresťanskej rodiny.⁴⁶ Je dôležité, aby sa mladí kresťania naučili vnímať teologickú náuku, že ich manželstvo nie je súkromná záležitosť. Nesmú sa však ani psychologicky cítiť osamelí. Celá kresťanská komunita sa musí cítiť byť zapojená do prípravy na manželstvo a do jeho sprevádzania. Kresťanská komunita sa nemôže nezaujímať o komplikácie a prípadné krízy manželského života. Tak ako im nemôže byť blízka len v slávnostných a šťastných chvíľach, ako je narodenie detí, ale aj v tých ťažkých, akými sú krízy, choroba a smrť blízkych osôb. Možno povedať, parafrázujúc začiatkové slová *Gaudium et spes*, radosti a nádeje, žalosti a úzkosti nových rodín sú zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami kresťanskej komunity, ktorá ich sprevádza a prijíma.⁴⁷ Tu nie sú k dispozícii univerzálne smernice ani scenáre, podľa ktorých by sa toto sprevádzanie malo v konkrétnej farnosti uskutočňovať. Tu je veľký priestor pre vlastné iniciatívy farských spoločenstiev, hnutí kresťanských rodín, dekanátov i diecéz, aby napomáhali rodinu.

⁴⁵ Porov. SCIPIONE, „È possibile una mistagogia sul sacramento del matrimonio?“, http://www.scipionecastello.it/html/testi/scritti_teologici/mistagogia_del_sacramento_del_matrimonio.html [cit. 28. 6. 2017].

⁴⁶ Porov. Livio MELINA (ed.), *Conversione pastorale per famiglia: Sì, ma quale?*, Siena: Edizioni Contragalli, 2015, s. 42–45.

⁴⁷ Porov. PAGLIA – SCIORTINO, *La famiglia: Vocazione e missione nella Chiesa e nel mondo*, s. 124–125.

Podnetným sa nám vidí program dvojročného kurzu pre mladomanželov, ktorý sa od jesene v roku 2017 uskutočňuje v Domus Pacis v Assisi. Je rozvrhnutý do dvoch rokov s nasledujúcimi témami. Prvý rok pod titulom „Sviatosťná identita manželov a rodiny“ ponúka nasledujúce témy: muž a žena a ich vzťahy; manželská štruktúra človeka; zjavené zásnubné tajomstvo – vybrané starozákonné texty; Kristus-ženích a veľké tajomstvo Nového zákona; milosti sviatosti manželstva – mystagógia sviatosťného obradu manželstva; účinná prítomnosť Ježiša vo sviatosti manželstva; rodina – domáca cirkev; od krstu k manželstvu – špecifickosť milosti sviatosti manželstva; sviatosťná identita manželov; Duch Svätý a manželstvo; teológia rodiny; domáca liturgia v rodine; Eucharistia a manželstvo, sviatosti zmluvy; sviatosť manželstva – pôvodný zdroj manželskej a rodinnej spirituality; spiritualita nežnosti; kontemplatívna cesta manželov; eschatologický rozmer rodiny. Druhý rok pod titulom „Manželstvo: sviatosť pre poslanie“ ponúka ďalšie témy: dejiny spásy prechádzajú cez rodinu; sviatosť manželstva – nová misia manželov; v sile Ducha žiť a dosvedčovať krásu mužskosti a ženskosti; schopnosť milovať, ako Kristus miluje; otcovstvo a materstvo; bratskosť a sesterskosť; spoločenstvo manželstiev medzi sebou; misia v spojení s pastoraáciou; čo a ako môže dať manželská dvojica farnosti a obci/mestu; panenstvo a manželstvo – dva dary pre misiu; ako svedčiť o večnej svadobnej hostine; domáca cirkev – domov ako miesto evanjelizácie a vybudovania komunity, domáca cirkev ako spôsob sebaujedenia.⁴⁸

Don Renzo Bonetti, ktorý je v súčasnosti predsedom talianskej Nadácie Familia Dono Grande (Rodina veľký dar) a venoval celý svoj čas projektu Mistero Grande (Veľké tajomstvo), ponúka veľké množstvo konkrétnych podnetov pre pastoraáciu manželstva a rodiny, ktorá ak má byť účinná, musí nadobudnúť formu sprevádzania uprostred spoločenstva. Vyberáme z nich dva impulzy, ktoré sa nám javia významné aj v slovenskom prostredí. Prvý sa týka samotného tajomstva sviatosti manželstva a druhý rodinnej modlitby. Ustanovenie sviatosti manželstva zo strany Ježiša Krista znamená, že on berie prirodzenú vec a robí z nej „účinné znamenie“ milosti na Božiu slávu. Hovorí, že snúbenci nielen slávia sviatosť manželstva, ale snúbenci sa stávajú sviatosťou manželstva. Vo svojom darovaní sa jeden druhému slávia tajomstvo kríža, slávia tajomstvo Kristovej lásky k Cirkvi spôsobom ktorým žijú: spôsobom man-

⁴⁸ Porov. DOMUS PACIS ASSISI HOTEL, „Percorso per Famiglie – Misterium Familiae,“ <http://domuspacis.it/corso-mysterium-familiae-assisi> [cit. 28. 6. 2018].

želského objatia, keď sa večer vracajú domov z práce, spôsobom akým sa pobožkajú. Každé ich gesto sa môže premeniť na slávenie, pretože v ňom miluje Kristus a v ňom pokračuje jeho obeta. Manželstvo je dynamická sviatosť, lebo spája dve slobodné osoby, spája dva životné prúdy vo vzájomnej láske, ktorú môžu rozvíjať aj zanedbávať. O kresťanskom manželstve Cirkev hovorí, že tvorí domácu cirkev, ktorá sa rozvíja v cirkevnom živote farnosti a diecézy, kde sa prežíva a odovzdáva autentická viera a v plnosti sa aj slávi, najmä v Eucharistii a ďalších sviatostiach. To poukazuje na skutočnosť, že rodina je časťou farského spoločenstva, časťou Cirkvi. Kňaz koná službu slova kázaním, manželia majú službu zviditeľňovania. Vždy keď sa manželia vzájomne prijímajú a delia o akúkoľvek vec, stávajú sa jedno ako Kristus so svojou Cirkvou, ako Slovo Božie, ktoré sa zjednotilo s človečenstvom; v objatí fyzickej jednoty, službou druhému, službou deťom. Bozk, pohladenie, príprava jedla, spoločné stolovanie, byť nablízku, byť jeden vedľa druhého, to všetko sú zjednocujúce gestá. Každé z nich je určité „slávenie“, určitý „obrad“, ktorým sa sprítomňuje Božia láska. Bez akéhokoľvek ohraničenia času a priestoru manželia dávajú Ježišovi možnosť pokračovať vo vyjadrovaní toho, že daruje svoj život z lásky. Keď s ním prežívajú svoj spoločný život, sú pokračovaním a slávením vlastnej skutočnosti manželstva, a to v darovaní sa z lásky. Dať telo z lásky znamená darovať sa celkom. Nie je to otázka, ako sa žije sexualita, je to otázka, ako sa žije dvadsaťštyri hodín liturgia toho darovať sa z lásky. Nie je tu už nijaké gesto, ktoré by v tomto zmysle bolo bezvýznamné. Základom toho je ich krstné kňazstvo, ktoré definoval Koncil ako „všeobecné kňazstvo“, ktoré sviatosť manželstva špecifikuje osobitnou milosťou zobrazovať jednotu Krista a Cirkvi.⁴⁹

Liturgia na posvätenie času je vlastnou modlitbou Cirkvi, ktorá je záväzná pre kňazov a rehoľníkov, no odporúča sa aj laikom a mnohí ju dnes podľa svojich možností aj konajú. Vo všeobecnosti sú viaceré možnosti, ako sa môžu manželia zjednotiť s modlitbou Cirkvi ako domáca cirkev s modlitbou celej Cirkvi. Sú to predovšetkým tri časti: ranné chvály, večery a kompletórium. Niektorí používajú všetky tri, iní iba dve, no sú aj takí, čo zväčša používajú iba jednu. Ranné chvály sa slávia na začiatku dňa na pripomenutie si nového svetla vzkrieseného Krista, slnka spravodlivosti, ktoré vychádza z výsosti. Večery sa slávia večer

⁴⁹ Porov. Renzo BONETTI, *La liturgia dela famiglia: La coppia sacramento dell'amore*, Milano: San Paolo, 2012, s. 17–31.

ako vzdávanie vďaky za všetky dary, ktoré sme počas dňa prijali. A napokon kompletórium je poslednou modlitbou dňa pred nočným odpočinkom, na zakľúčenie dňa s Pánom a prosbou o jeho požehnanie. Rastie počet manželov a jednotlivcov, ktorí si pred odchodom z domu prečítajú evanjelium na príslušný deň, z ktorého si vyberú jednu myšlienku, ktorá ich bude sprevádzať počas dňa ako pevný referenčný bod, ktorý vytvára duchovnú jednotu seba samého i manželov. Ďalším spôsobom je modlitba ruženca, ktorý sa možno modliť aj po častiach cestou do práce a z práce, jednotlivo i spoločne v rodine.⁵⁰

Životný rytmus rodiny nie je vedený presným časovým rozvrhom, ako je to v kláštoroch, kde rytmus modlitby je základným rytmom života. Bežný deň rodiny je viac ako časovým rytmom vedený rozličnými fixnými prostrediami, ktoré sú typickými miestami, cez ktoré prechádza. Na prvom mieste je to manželská spálňa, miesto, ktoré je privilegovaným miestom, kde sú manželia sami, niekedy s malým dieťaťom. Manželia môžu žiť túto intimitu v zameraní na nekonečno, odkrývajúc prítomnosť Ježiša. Tu sa môžu modliť Benediktus a Magnifikat. Dôležitým miestom je kúpeľňa, kde sa starajú o čistotu svojho tela, pričom môžu pomyslieť na čistotu svojho života pred Bohom, pripomenúť si svoj krst. Ďalším miestom, cez ktoré prechádza ich každodenný život je kuchyňa, miesto spoločného stolovania. Nasleduje obývačka, kde trávia voľný čas spoločným rozhovorom, spoločenskými hrami, pozeraním televízie a podobne. Tu môžu počúvať aj Božie slovo ako Mária pri Ježišových nohách. Pre mnohých je to auto alebo cesty pešo do práce. Napokon dôležitým miestom je samotné pracovisko. Sú to všetko miesta, kde možno prežívať Božiu prítomnosť a konať modlitbu. Tu konajú členovia rodiny svoju „liturgiu na posvätenie času“ alebo „na posvätenie miesta“.⁵¹

ZÁVER

Uvedomujeme si, že Cirkev je dnes aj v európskych krajinách, teda aj na tradične kresťanskom Slovensku, na misijnom území a je povolaná k novej evanjelizácii súčasnej kultúry. Rozvodová mentalita, mentalita voľných zväzkov a faktického spolužitia sa stali súčasťou zmýšľania väč-

⁵⁰ Porov. tamže, s. 159–163.

⁵¹ Porov. tamže, s. 163–170.

šiny katolíkov. Rozvod sa už vonkoncom nechápe ako niečo neprípustné, je prijímaný ako bežná realita, že sa manželstvá uzatvárajú a rozvádzajú. Naša viac ako desaťročná skúsenosť z pastorácie rozvedených a znovu zosobášených potvrdzuje názory zahraničných odborníkov, že mnohí snúbenci, ktorí žiadajú sviatosť manželstva, neboli ani dostatočne evanjelizovaní, ani katechizovaní. Ich viera zostala na úrovni detí prístupujúcich k prvému svätému prijímaniu. Prijatie sviatostí kresťanskej iniciácie nebolo plnším začlenením do života farského spoločenstva a chýbala mu katechéza na prehĺbenie tajomstva znovuzrodenia v krste. Jednoducho dlhodobo je neprítomná mystagogická katechéza. V samotnej pastorácii rozvedených sa ukázala ako kľúčová potreba nového nájdania viery a konverzie, ktorá môže byť iba dôsledkom stretnutia s fascinujúcou Božou láskou. Pápež František v posynodálnej apoštolskej exhortácii *Amoris laetitia* píše, že „dôležitejšie než pastorácia zlyhaní je dnes pastoračné úsilie na posilnenie manželstiev, aby sa zabránilo ich rozpadom.“⁵² Toto si uvedomujeme aj my, a preto sme sa pokúsili formulovať niekoľko impulzov pre novú evanjelizáciu, mystagogickú katechézu sviatosti manželstva a sprevádzanie rodiny, ktoré by sa mohli pretaviť do konkrétnej podoby v pastoračných plánoch farností, hnutí rodín, dekanátov či diecéz. Nepodávame konkrétne návody, lebo neexistujú žiadne hotové recepty. Ako hovorí Rocco Buttiglione, „každý kontinent, každý národ, každá diecéza a každá farnosť sú povolané k tomu, aby si splnili svoju zodpovednosť a vypracovali svoj vlastný pastoračný prístup.“⁵³ Táto štúdia chce byť pomôckou pre tých, čo by tak chceli konkrétne urobiť.

Certain Challenges Regarding the Innovation of Pastoral Care of Marriage and Family Connected with the Situation of the Divorced and Remarried

Keywords: Pastoral Care of Marriage and Family; The Sacrament of Marriage; Natural Marriage; Cultural Mentality; Cohabitation; The Divorced and Remarried; Evangelization; Mystagogical Catechesis; Spiritual Accompaniment

Abstract: Under the influence of a changing cultural mentality, divorce and cohabitation have become an acceptable and common matter for most Catholics (not only) in Slovakia. The experience gained through the pastoral care of the divorced and remarried reveals, in a similar way as the exhortation *Amoris Laetitia*, that many Catholics who ask for the sacra-

⁵² PÁPEŽ FRANTIŠEK, *Lumen fidei*, č. 307.

⁵³ POROV. BUTTIGLIONE, *Risposte amichevoli ai critici di Amoris laetitia*, s. 144.

ment of marriage have not been sufficiently evangelized and catechized. It is a challenge inviting us not only to further development of the pastoral care of the divorced but also to the innovation of pastoral care of marriage and the family, especially in terms of filling the gap of the missing evangelization of the couples asking for marriage and the overall accompaniment of young spouses taking the form of mystagogical catechesis and spiritual direction. We provide several basic impulses for creating a program of evangelization and mystagogical catechesis as a stimulus for the creativity of parish and diocesan communities that can best realize a living communion where the faith is lived and transmitted as part of a particular, everyday lifestyle.

prof. ThDr. Ladislav Csontos SJ, PhD.
Katedra kresťanskej filozofie
Trnavská univerzita v Trnave,
Teologická fakulta
Kostolná 1, P.O. Box 173
814 99 Bratislava
Slovenská republika
ladislav.csontos@truni.sk